



2010. gada dabas simboli

Publicēts: 08.12.2020.



 [2005](#) 

 [2006](#) 

 [2007](#) 

 [2008](#) 

 [2009](#) 

2011

[Skatīt vairāk](#)

2012

[Skatīt vairāk](#)

2013

[Skatīt vairāk](#)

2014

[Skatīt vairāk](#)

2015

[Skatīt vairāk](#)

2016

[Skatīt vairāk](#)

2017

[Skatīt vairāk](#)

2018

[Skatīt vairāk](#)

2019

[Skatīt vairāk](#)

2020

[Skatīt vairāk](#)

🔗 Gada dzīvnieks >>> ūdrs (*Lutra lutra*)

Gada putns >>> mednis (*Tetrao urogallus*)

Gada kukainis >>> parastais skudrulis (*Thanasimus formicarius*)

Gada bezmugurkaulnieks >>> vasaras vairogvēzis (*Triops cancriformis*)

Gada zivs >>> vēdzele (*Lota lota*)

Gada gliemis >>> iesārtais mitrgliemezis (*Monachoides incarnata*)

Gada koks >>> purva vaivariņš (*Ledum palustre*)

Gada augs >>> ziemeļu linneja (*Linnaea borealis*)

Gada sēne >>> zarainā dižadatene (*Hericium clathroides*)

Gada ķērpis >>> kārpainā peltigera (*Peltigera apthosa*)

Gada ģeoloģiskais objekts >>> Virsaišu ūdenskritums

Gada dzīvnieks – ūdrs (*Lutra lutra*) Foto: V.Vītola



Latvijas Dabas muzejs par 2010.gada dzīvnieku izvēlējies ūdrus. Ūdrs par gada dzīvnieku izvēlēts tāpēc, ka daudzās Eiropas zemēs tas kļuvis par retu dzīvnieku, bet Latvijā tā populācija ir liela un stabila.

Ūdrus dēvē arī par amfibiju, jo tas piekopj divējādu dzīvesveidu - mitinās uz sauszemes un ir piemērojies dzīvei ūdenī. Ūdrs dzīvo cilvēkam grūti pieejamā meža upju un strautu piekrastē, kur ūdens tuvumā starp koku saknēm, akmeņu kaudzēs, seklās alās vai biežā augājā tas atrod sev slēptuves.

Latvijas Dabas muzeja zooloģijas ekspozīcijā līdz pat 2011. gada janvārim apskatāms stends par gada dzīvnieku.

Gada putns – mednis (*Tetrao urogallus*) Foto: A.Petriņš



Latvijas Ornitoloģijas biedrība (LOB) par 2010. gada putnu izvēlējusies medni - Latvijā apdraudētu meža putnu sugu. Mednis ir tītara lieluma vistveidīgo kārtas putns. Medņu tēviņi ir zilganmelni, bet mātītes - rūsganbrūni raibas. Šie putni apdzīvo

galvenokārt priežu mežus purvu malās. Pavasarī medņu tēviņi pulcējas riestos, kur dzied un cīnās par mātišu uzmanību. Galvenā medņu barība ir priežu skujuas, pavasarī - spilvju ziedi, bet vasarā - mellenes.

Ļoti ierobežotās izplatīšanās spējas dēļ mednis Latvijā cieš no populācijas sadrumstalotības. Šo putnu izplatīšanos ierobežo lieli izcirtumi, mežsaimnieciskās darbības negatīvā ietekme izpaužas arī kā traucējums pavasarī riesta laikā. Iespējams, medņus apdraud mežacūku skaita pieaugums mežos. Šo un citu faktoru ietekmē medņu skaits Latvijā sarūk - uzskaites 21 riestā kopš 2000. gada liecina, ka lielākajā daļā riestu medņu gaiļu skaits ir samazinājies.

Nākamā gada laikā LOB apzinās neaizsargātos medņu riestus un veidos tiem mikroliegumus, kā arī uzlabos jau izveidotos medņu riestu mikroliegumus un cīnīsies pret medņiem kaitīgu mežsaimniecības praksi, piemēram, valsts mežos uzsākto cirsmu koncentrāciju. Ņemot vērā to, ka mednis ir prestižs medījums, Latvijas Ornitoloģijas biedrība arī aicinās uz diskusiju medniekus par iespējamo sadarbību sugas saglabāšanā.

Iedzīvotāji aicināti atbalstīt gada putna akciju, ziņojot par medņu riestiem un citiem medņu novērošanas gadījumiem, pa tālruni 67221580, e-pastu: putni@lob.lv. Latvijas Ornitoloģijas biedrība piedāvā arī iziet apmācību speciālistu vadībā un piedalīties medņu uzskaitēs.

Sīkāka informācija un pieteikšanās [MOTACILLA](#) vai pa tālruni 67221580.

Gada kukainis – parastais skudrulītis (*Thanasimus formicarius*) Foto: U.Piterāns



Latvijas Entomoloģijas biedrība par gada kukaini noteikusi parasto skudrulīti. Parastais skudrulītis gada titulu ir ieguvis, lai Starptautiskajā bioloģiskās daudzveidības gadā pievērstu sabiedrības uzmanību mežos dzīvojošo kukaiņu dažādībai un to savstarpējām attiecībām. Tas ir īpaši svarīgi tieši tagad, kad Latvijā tik ļoti ir pieaugusi mežu zāģēšanas intensitāte, kas var atstāt paliekošu ietekmi uz bioloģisko daudzveidību. Parastais skudrulītis ir neliela, septiņus līdz desmit milimetrus gara vabole ar slaidu, koši krāsotu un maziem matiņiem viscaur klātu ķermeni. Ja rūpīgi ieskatās, tad redzams, ka skudrulītis ir sarkans, taču tam ir liela melna galva, tikpat melni segspārni ar sarkanu pamatni un divām baltām šķērsjoslām. Šāda uzkrītoši kontrastaina krāsojuma dēļ citās zemēs skudrulišu dzimtas vaboles mēdz dēvēt arī par raibvabolēm, bet latvisko nosaukumu tas, domājams, ir ieguvis, pateicoties savai līdzībai ar labi zināmajām rūsganajām mežaskudrām.

Skudrulītis pārtiek galvenokārt no mizgraužiem. Pieaugusi vabole dzīvo dažus mēnešus un šajā laikā katru dienu var apēst pa vairākiem mizgraužiem. Turpat stumbra virsmas spraugās tiek dētas olas, no kurām izšķīlušies kāpuri arī ir plēsīgi un uzmeklē mizgraužu kāpurus zem mizas, viņu pašu ejās.

Atšķirībā no čemurziežu dižtauriņa pagājušajā gadā un lielā dižkoksngrauža aizpērn skudrulītis ir pavisam parasta vaboļu suga, tādēļ tas ir viegli novērojams ikvienam vērīgākam dabā gājējam.

Aicinām sūtīt ziņas par skudruliša novērojumiem Latvijas Entomoloģijas biedrībai vai portālam [Dabas dati](#).

Gada bezmugurkaulnieks - vasaras vairogvēzis (*Triops cancriformis*)

Latvijas Entomoloģijas biedrība par gada bezmugurkaulnieku noteikusi vasaras vairogvēzi. Vairogvēzis apdzīvo tikai īslaicīgi

pastāvošas ūdenstilpes pavasarī un vasaras sākumā, tāpēc par to Latvijā ir ievākts diezgan maz datu. Patlaban Latvijā zināma tikai viena vairogvēža atradne. Citās Eiropas valstīs vairogvēži ir plaši pētīti, reti sastopami un aizsargājami.

Vairogvēži ir vieni no vissenākajiem dzīvniekiem pasaulē, tāpēc tos bieži dēvē par dzīvajām fosilijām. Šo seno bezmugurkaulnieku miljoniem gadu ilgās pastāvēšanas noslēpums skaidrojams ar pielāgošanos dzīvei ekstremālos apstākļos - īslaicīgi pastāvošās mazās un seklās ūdenstilpēs, kas izveidojušās, pavasarī kūstot sniegam vai uzkrājoties palu vai lietus ūdeņiem.

Vairogvēža olas var attīstīties pat pēc 20 gadu miera perioda sausumā, jo tām ir īpašs aizsargapvalks. Vēziņi ir zaļganīgi brūnā krāsā. Tiem ir ovāls, pakalgalā iedobts vairogs, kas no mugurpuses sedz krūšu posmus un daļēji vēdera posmus. Muguras vairoga priekšpusē, tuvu viduslīnijai, tiem ir divas saliktās acis un pa vidu viena primitīva acs, kas pēc gaismas intensitātes palīdz noteikt, vai dzīvnieciņš peld uz augšu vai leju. No acu skaita arī cēlies ģints nosaukums triops, kas grieķu valodā nozīmē "trīs acis". Kopējais ķermeņa garums, ieskaitot astes izaugumu, ir 7,5 līdz 10 centimetri.

Vairogvēži ir visēdāji, un tie pārtiek no sīkākām ūdens bezmugurkaulniekiem, ūdensaugu daļām un sedimentiem. Novērojams arī kanibālisms, sevišķi, ja populācijā ir dažāda vecuma īpatņi. Vairogvēži palīdz noārdīties organiskajām vielām, lai tās no jauna nonāktu vielu aprites ciklos, tie kalpo par barību lielākiem bezmugurkaulniekiem, gājputniem un bridējputniem.

Vairogvēžiem raksturīga ļoti ātra attīstība, dienas laikā to svars var pat dubultoties. Šī bezmugurkaulnieka dzīves cikls var būt no 12 dienām līdz 3,5 mēnešiem. Ilgo sugas pastāvēšanu nodrošina arī vairākas vairošanās stratēģijas, tie var vairoties ar dzimumvairošanos, var būt hermafrodīti, bet visbiežāk tie vairojas, neapaugļotām olām pārvēršoties par embrijiem. Populācijas galvenokārt veido mātītes, tēviņi ir ļoti nelielā skaitā.

Šī suga ir ļoti populārs akvāriju iemītnieks - to audzē priekam un interesei mājās, zoodārzos, sugas zinātniskiem pētījumiem laboratorijās, un arī, lai saglabātu izzūdošās populācijas.

Vairogvēžus galvenokārt apdraud to dabisko biotopu iznīcināšana - hidroloģiskā režīma un ūdens ķīmiskā sastāva izmaiņas, upju palieņu pārveidošana un apbūve, kā arī intensīva lauksaimniecība, pesticīdi.

Arī par vairogvēža atrašanu Latvijas Entomoloģijas biedrība lūdz iedzīvotājus informēt biedrību.

Gada zivs - vēdzele (*Lota lota*) Foto: avots Wikipedia



Vēdzele ir salīdzinoši maz pētīta, viennā, slēptuvēs dzīvojoša kanibāliska un noslēpumiem apvīta mencveidīgo kārtas saldūdens zivs. Tā sastopama tīrās un aukstās upēs un caurteku ezeros, daļēji arī jūras piekrastē upju grīvu tuvumā.

Vēdzele nārsto no janvāra līdz martam upju seklumos (no 5-50cm) uz smilšainas, grantainas vai akmeņainas grunts. Tā iznērš no vairākiem tūkstošiem līdz pat vairākiem miljoniem ikrus. Ikri iet bojā izžūstot ūdens trūkuma dēļ, kā arī rodoties skābekļa trūkumam ūdenstilpju aizauguma, piesārņojuma vai bieza ledus dēļ.

Makšķerējot vēdzele visbiežāk noķerama apmākušās naktīs vēlā rudenī, ziemas laikā un agrā pavasarī, daudz retāk - pilnmēness laikā. No āķa grūti atbrīvojama zivs, jo vēdzelei raksturīga dziļa ēsmas ierīšana. Makšķerēšanā un rūpnieciskajā zvejā atļauts lomāt

paturēt vēdzeles, kuru garums nav mazāks par 30cm. Makšķerēšanā atļauts lomāt paturēt piecas vēdzeles, rūpnieciskajā zvejā – bez ierobežojuma. Latvijā vēdzeles nelielos daudzumos tiek izaudzētas mākslīgi.

Gada gliemis – iesārtais mitrgliemezis (*Monachoides incarnata*) Foto: M.Rudzīte



Latvijas Malakologu biedrība par savu 2010. gada dabas simbolu izvēlējusies iesārto mitrgliemezi. Gada gliemeža statuss sugai piešķirts tādēļ, ka 2008.gadā tā konstatēta kā Latvijas faunai jauna suga.

Iesārtā mitrgliemeža čaulas augstums ir 9 – 11 mm, čaulas platums 13 – 16 mm, čaulas krāsa iedzelteni brūna, pēdējā vijuma perifērijā gaišāka nenorobežota josla, kurā labāk saskatāms čaulas virsmas svītrojums. Tas samērā bieži sastopams vidēji mitros lapu koku mežos un krūmājos Viduseiropā, bet Latvija ir iesārtā mitrgliemeža sugas areāla ziemeļu robeža. Zināmas divas atradnes Vidzemē un viena Kurzemē. Tas, ka Latvijā atrasta suga, kas tipiska lapu koku mežiem, nebūt neliecina par klimata pasiltināšanos, kā varbūt gribētos domāt. Šī suga ir atlantiskais relikts, kas tāpat kā lapu koku mežu „oāzes” saglabājušās no Atlantiskā perioda (pirms 5500 – 7500 gadiem), kad visā tagadējā Latvijas teritorijā dominēja platlapju meži, un ziemas bija siltākas, līdzīgi kā tagad tas ir visās Viduseiropas valstīs.

Līdz šim Latvijā suga nebija konstatēta tāpēc, ka tā ir izmēros sīka, dzīvo zemsegā, dabā „ar neapbruņotu aci” gandrīz nav ieraugāma. Tās atrašanās, tāpat kā ierobežotā platlapju mežu izplatība, Latvijā uzskatāma par Atlantiskā perioda liecību. Sugu nevar uzskatīt par nesen ienākušū vai ievestū Latvijā, jo visās trīs zināmajās atradnēs tā konstatēta dabiskos, vecos lapu koku mežos. Gada gliemeža statusa piešķiršana iesārtajam mitrgliemezim ir aicinājums pētniekiem meklēt jaunas iespējamās sugas atradnes Latvijā.

Gada koks - purva vaivariņš (*Ledum palustre*) Foto: S.Rabkevičs



Latvijas Dendrologu biedrība par 2010.gada kok(aug)u izvēlējusies purva vaivariņu, uzsverot, ka arī nelieli augi ar pārkoksnētu stumbru pieder pie dendrofloras. Purva vaivariņš ir līdz 1 m augsts mūzzaļš ēriku dzimtas krūms vai pundurkrūms ar izteikti reibinošu smaržu. Lapas sakārtotas pamišus, veselas, ādainas, apakšpusē ar rūsganiem matiņiem. Ziedi balti, divdzimumu, vairogveida ziedkopās dzinumumu galos. Sēklas sīkas, lineāri iegarenas, ar spārniņiem, sakārtotas pogaļās. Lai cik tas neliktos divaini, vaivariņš ir ļoti tuvs rododendru radnieks un daži zinātnieki vaivariņus pat iekļauj vienā ģintī ar rododendriem.

Savvaļā sastopamas ap desmit vaivariņu sugām. Latvijā atrodama tikai viena no tām – purva vaivariņš.

Latgalē vaivariņus sauc par kukužiem un šī augs vārdā nosaukta pat skaņu ierakstu studija Daugavpilī, kā arī viena no latgaļu kultūras biedrībām.

Vaivariņš ir daudzu ārstniecisku drogu sastāvdaļa, tomēr satur spēcīgas indes, un tāpēc jālieto uzmanīgi! Vaivariņa ēterisko eļļu sastāvā ir cimols, palustrīns un ledols. Pēdējais ir spēcīga inde, kas iedarbojas uz nervu sistēmu. Lapās ir arī flavonoīdi, glikozīds arbutīns, miecvielas, andromedotoksīns, askorbīnskābe, mikroelementi. Gaistošās bioloģiski aktīvās vielas uzbudinoši iedarbojas uz gļotādām, sekmē bronhu dziedzeru sekrēciju un novērš to spazmas, palielina elpošanas ceļu aktivitāti. Spēcīga antimikrobu aktivitāte, atkrēpošanas un pretklepus iedarbība. Sakaltētus dzinumus lieto kožu u.c. kukaiņu atbaidīšanai telpās. Tautas medicīnā vaivariņus lieto arī reimatisma, podagras, diabēta, ekzēmu u.c. ādas slimību ārstēšanai. Ārīgi – uzlējums mazina nepatīkamās sajūtas kukaiņu kodumu gadījumā. Pret iesnām un gripu to novārījumu pilina degunā. Žāvējot vaivariņu drogu (lapu, stubru, ziedu, augļu maisījumu), izdalās daudz ēterisko eļļu, kas izsauc stipras galvassāpes. Cilvēkiem nav ieteicams uzturēties šajās telpās! Galvassāpes un nelabu dūšu var dabūt arī ilgstoši uzturoties vaivariņiem aizaugušos purvos vai iepakās saulainā laikā.

Lai arī sabiedrībā pret vaivariņiem ir visai rezervētas emocijas, kas dažkārt robežojas ar bailēm, Latvijas vasara bez vaivariņiem un to ziedēšanas, šķiet, daudz ko tomēr zaudētu!

Gada augs – ziemeļu linneja (*Linnaea borealis*) Foto: V.Baroniņa



Par Gada augu 2010 Latvijas Botāniķu biedrība izvēlējusi ziemeļu linneju. Mūžzaļā, pa zemi ložņājošā puskrūma stublājs var būt līdz pat 4 m garš, bet zari ar ziednešiem paceļas tikai 5-15 cm augstu. Lapas mazas, gandrīz apaļas. Ziedi – bāli sārti nokareni mazi zvaniņi pa pāriem bezlapaina ziedneša galā, zied vasaras sākumā, nereti otrreiz augustā. Latvijā augs sastopams samērā reti skujkoku un jauktos mežos.

Tagad, kad arvien vairāk tiek izjusta klimata pasiltināšanās, interesi izraisa jautājums – kā uz to reaģē augi, jo īpaši sugas, kuru izplatība saistīta ar vēsāka klimata apgabaliem. Tāda ir arī ziemeļu linneja. Vai tās areāls nesašaurināsies un suga neizzudīs no Latvijas mežiem? To rādīs laiks, bet tāpēc ir svarīgi fiksēt šobrīd zināmās šī augs atradnes, lai pēc gadiem ir ar ko salīdzināt.

Sūti savas ziņas par ziemeļu linnejas atradnēm Latvijas Botāniķu biedrībai uz e-pasta adresi: botan.biedr@gmail.com vai atzīmē novērojumus un sūti attēlus portālam [Dabas dati](http://Dabas.dati).

Gada sēne – zarainā dižadatene (*Hericium clathroides*) Foto: D. Meiere



Latvijas Mikologu un lihenologu biedrība par gada sēni 2010 izvēlējusies zaraino dižadateni *Heridium clathroides*. Sēne daudzās valstīs tiek uzskatīta par skaistāko un tās atrašana – par dabas drauga lielāko veiksmi.

Gada sēne pieder pie dižadateņu dzimtas. Sporas tai veidojas uz aptuveni 1 cm garām „adatiņām”, kas izvietotas uz zaraina augļķermeņa. Sēne kopumā pēc dažādu autoru domām atgādina koralli, bet atsevišķās adatiņas – nokarenas lāstekas. Aug uz trupošiem lapu koku stumbriem, gan nokritušiem, gan vēl stāvošiem.

Sēnes izplatība ļoti plaša – tā aug gan Eirāzijā, gan Ziemeļamerikā, taču sastopama nevienmērīgi. Ierakstīta vairāku valstu aizsargājamo sugu skaitā (Lielbritānija, Montenegro, Polija).

Zarainā dižadatenē ierakstīta Latvijas Sarkanajā grāmatā. Zināmas gandrīz 20 atradnes, taču, iespējams, sēne aug vēl daudz kur citur. Tādēļ Latvijas Mikologu un lihenologu biedrība gaida ziņas par tās atrašanu, ja iespējams, ar sēnes fotogrāfiju.

Gada ķērpis – kārpainā peltigera (*Peltigera apthosa*) Foto: A. Piterāns



Jau otro reizi Latvijas Mikologu un lihenologu biedrība izvirzījusi ne tikai gada sēni, bet arī gada ķērpi. Šoreiz tā ir kārpainā peltigera.

Ķērpji ir daudzējādā ziņā neparasti dzīvās dabas pārstāvji. Ķērpja laponis veidojas, apvienojoties vismaz divu dažādu sistemātisko grupu – sēņu un aļģu – pārstāvjiem. Kārpainās peltigeras laponi veido pat trīs simbiotanti – sēne, zaļalģe un ciānbaktērija jeb zilalģe.

Kārpainā peltigera aug uz augsnes starp sūnām priežu mežos. Tās lapveida laponis sasniedz lielus izmērus un veido platas noapaļotas daivas. Lapoņa krāsa no zaļganas līdz svina pelēkai. Mitrā laikā laponis ir spilgti zaļā krāsā, kuru piedod laponī esošās zaļalģes, bet sausā laikā tas ir svinpelēks. Uz lapoņa virsmas redzami tumšas krāsas kārpveida veidojumi - cefalodijas, kas satur zilalģes. Tās spēj uzņemt atmosfēras brīvo slāpekli un piegādāt to ķērpim. Lapoņa apakšpuses centrālā daļa tumša, uz malām gaišāka ar rozā nokrāsu bez izteiktām dzīslām. Vairošanās orgāni – apotēciji attīstās daivu galos.

Kārpainā peltigera sastopama diezgan reti, zināmas ap 14 atradnes, taču Latvijas Mikologu un lihenologu biedrība cer sagaidīt vērtīgu cilvēku iesūtītas fotogrāfijas ar ziņojumiem no citām ķērpja atrašanas vietām.



Latvijas Petroglifu centrs jau trešo gadu popularizējot ģeoloģiju un ģeoloģiskos dabas pieminekļus nominē Gada ģeoloģisko objektu. Par 2010.gada ģeoloģisko objektu izvēlēts Virsaišu ūdenskritums, kas atrodas Kurzemē, Talsu novada Abavas pagastā, Virbupes labā krasta pietekā netālu no Virsaišu mājām.

Virsaišu ūdenskritums ir 1,7 m augsts, tas izveidojies Virbupes labā krasta nelielas pietekas – strauta gultnē pār augšdevona dolomīta iežiem. Īpaši izteiksmīgs ūdenskritums ir pavasaros un rudenos, kad tā platums sasniedz 4 metrus. Ūdenskritumu 1998.gadā atklājis ģeogrāfs Ivars Strautnieks. Kopš 2001.gada tam ir valsts aizsargājamā ģeoloģiskā un ģeomorfoloģiskā dabas pieminekļa statuss.

Virsaišu ūdenskritums atrodas dziļā Virbupes sāngravā, kur izbaudāma civilizācijas maz ietekmēta daba – čalo strauts, atsedzas dolomīta ieži, krustu šķērsu sakrituši vēja gāzti koki, bet taku ir mazu. Ūdenskritumam ērtākā piekļuve ir no Virbupes ielejas puses, kur pa ceļiem viegli piebraucams līdz Režām, pēc tam pa gājēju tiltiņu šķērsojama upe un pa taciņu sasniedzama sāngrava.

Informācija tapusi sadarbībā ar [Latvijas Entomoloģijas biedrību](#), [Latvijas Malakologu biedrību](#), [Latvijas Mikologu biedrību](#), [Latvijas Petroglifu Centru](#), [Latvijas Makšķernieku Asociāciju](#), [Latvijas Dendrologu biedrību](#) un [Latvijas Dabas muzeju](#).

<https://www.daba.gov.lv/lv/2010-gada-dabas-simboli>